

LIU CUNG-JÜAN KISEBB ÍRÁSAIBÓL

Ecsedy Ildikó fordításában

TARTALOMJEGYZÉK

A medve (*Xiong shuo*)

Három példázat bevezetéssel (*San je bing xu*)

1. A lingcsiangi szarvas

2. A csienbeli számár

3. A jungbeli patkányok

Kígyófogás (*Fu she she shuo*)

Az ostor (*Bian gu*)

Ellenvetések egy vérbosszú-ügyben benyújtott törvényjavaslatra (*Bo fu chou yi*)

Faültető Teve Kuo (*Zhong shu Guo Tuo-tuo zhuan*)

A balga-patakról írt versemhez (*Yi qi shi xu*)

A Kis Kőváros hegye (*Xiao shi cheng shan ji*)

Történetek Tuan marsall életéből (*Duan da wei yi shi zhuang*)

A gyermek Ou Csi története (*Tong Ou Qi zhuan*)

Sung Csing (*Song Qing zhuan*)

Jungcsou kormányzója, Vej úr új csarnokot épít (*Yong zhou Wei shi jun xin tang ji*)

Az ács (*Zi ren zhuan*)

A galacsinhajtó bogár (*Fou ban zhuan*)

Kis domb a Serpenyő-tótól nyugatra (*Gu mu tan xi xiao jiu ji*)

A Serpenyő-tó (*Gu mu tan ji*)

Kis szikla-tó a dombtól nyugatra (*Zhi xiao qiu xi xiao shi tan ji*)

Első látogatásom a Nyugati-hegyen (*Shi de xi shen yan you ju*)

Iddogálás (*Xu yin*)

A Köves-patak (*Shi jian ji*)

A Szikla-árok (*Shi qu ji*)

A Jüan-család vízmosása (*Yuan jia ke ji*)

Liu Cung-jüan 773-ban született Houtangban, Sanhszi tartományban (névváltozat: Liu Ce-hou), elismert írói rangot vívott ki, s politikai pályája is magasra ívelt. 806 után azonban, pártfogójának bukása miatt Délvidéken, száműzetésnek számító vidéki hivatalában, Liucsouban (Kuanghszi tartományban) érte a halál 819-ben. A régi egyszerű stílust hirdető ku-ven irodalmi irányzat elindítója; prózai és költői műveivel a természetes, politikai tiltakozás számba menő irodalmi stílus megalapozója, a pien-ven agyondíszített prózastílusának a megújítója. Minthogy a buddhizmus híve, a halála utáni évtizedek buddhizmus-üldözésének árnya műveire is rávetődött.

A medve

A szarvas fél a sakáltól, a sakál a tigristől, a tigris meg a medvétől.

A medvét arról lehet megismerni, hogy bozontos haja van, és két lábára áll, mint az ember. Rettentő ereje miatt még az emberre is roppant veszélyes.

Élt egy vadász Csu¹ déli részén, aki bambuszsípján utánózni tudta minden vadállat hangját. Egy szép napon íjat, nyilat vett magához, meg parazsat agyagkorsóban, s felment a hegyre, hogy szarvasbögéssel csalogassa oda a szarvasokat, aztán ha kivárta míg odaérnek, felszítsa a tüzet s leterítse őket. Történt azonban, hogy éppen egy sakál hallotta meg a szarvas hangját. Arrafelé loholt, de amint éppen odaért volna, a mi emberünket csak elfogta a félsz, és tigrishangon ijesztett rá. A sakál el is somfordált, de ekkor egy tigris tévedt arra. Még jobban megrémült a vadász, s most meg a medve hangját kezdte utánózni. A tigris is elmenekült hát, de erre a medve vette neszét a dolognak, s párja keresésére indult. Odaérve pedig csak egy embert talált, megragadta hát, leütötte, szétszaggatta és felfalta.

Aki nem a saját erejéből boldogul, hanem a máséval hivalkodik, az bizony manapság is mind ilyen sorsra jut!

¹ Csu: régi fejedelemség Kína déli felében, körülbelül a mai Hunan és Hupej tartományok területén.

Három példázat bevezetéssel

Mindig gyűlöltem azokat a kortársaimat, akik - nem tudván megítélni saját képességeiket - körülményeik révén szerzett előnyeikkel kérkednek. Némelyek idegen tekintélyre támaszkodva ügyességüket vetik latba, s megragadják az alkalmat, hogy önkényeskedhessenek, erőszakoskodhassanak; végül azonban mégiscsak utoléri őket a balsors!

Éppen erről szól ez a három história is, amelyeket egy vándor mesélt nekem; az egyikben egy szarvasról, a másikban egy számárról, a harmadikban pedig patkányokról esik szó. Ezek szolgáljanak most hármassal intelemmel!

1. A lincsiangi szarvas

Egy Lincsiangba² való ember vadászat alkalmával elfogott egy szarvasborjút, és gondjaiba vette.

Amikor belépett vele a háza kapuján, seregnyi kutyája habzó szájjal, faroklobogtatva rohant felé, de a mi emberünk haragra gyúlt és elkergette őket. Ettől a naptól kezdve nap mint nap ölében vitte a szarvast a kutyák közé, hogy hozzászoktassa őket a jövevényhez; megmutatta nekik, de megtiltotta, hogy ilyenkor akár csak meg is mocsanjanak. Lassan-lassan aztán már azt is megengedte, hogy eljuttassanak vele.

Telt-múlt az idő, s a kutyák már mind engedelmeskedtek a gazda akaratának. A kis szarvas időközben felcseperedett, de már meg is feledkezett valódi mivoltáról, s azt hitte, hogy a kutyák a legjobb barátai; szarvával fel-feldobta őket, hanyattvágta magát velük, egyszóval egyre inkább a testvérük gyanánt viselte magát. A kutyák azonban, bár féltek a gazdától, s a hízelgéshez remekül értettek, néha-néha bizony megnyalozták a szájukat.

Harmadévre aztán a szarvas egyszer kimerészkedett a kapun, s látta ám, hogy egy sereg kutya hancúrozik kint az úton. Odafutott hozzájuk, mert szeretett volna játszani velük; de az idegen kutyákat a szarvas láttán elöntötte az öröm és elfogta a düh; egyesült erővel megölték, szétmancsolták az úton és felfalták.

S a szarvast úgy érte el a vég, hogy rá sem eszmélhetett balsorsa okára.

2. A csienbeli számár

Csienben³ nem ismerték a szamarat, amíg valami bajkeverő be nem vitte a hajóján; mivel azonban ott semmi hasznát sem vette, eleresztette a hegyek között.

Megpillantotta egyszer a szamarat egy tigris; látta, hogy milyen nagy, csikos állat, azt hitte hát, hogy valami démon. Előbb a sűrűben rejtőzve fürkészte, aztán lassan ki is merészkedett, hogy közelebb férkőzzék hozzá, de csak tiszteletteljes távolból méregette, mivel egyikük sem ismerte a másikat.

Történt pedig egy szép napon, hogy a számár elordította magát. Nosza futott messzire a tigris szörnyű ijedtében, azt gondolván, hogy a számár mindjárt beleharap. Félt is rettentően, de aztán mégiscsak visszasettenkedett, hogy szemügyre vegye a szamarat, s úgy találta, hogy

² Lincsiang: helynév Kína több tartományában.

³ Csien: Kujcsou tartomány régi neve.

nincs is benne semmi rendkívüli. Amikor már a hangját is egyre inkább megszokta, még közelről is körbejárta, ha nem is merte rávetni magát. Lassacskán már közelebb ment hozzá, és még többet bizalmaskodott vele; rakoncátlanul meg-megbökte, jól meglökte, nekirontott, míg egyszer a szamár nem győzte méreggel s belerúgott.

No megörült a tigris, miközben így ámult magában:

- De hiszen ezzel véget is ér a tudománya! Ennyi az egész?

Fel is szökött egyszeriben, rávetette magát a szamárra, belevágta a fogait, egy-kettőre átharapta a torkát, fellakmározta a húsát, aztán odébbállt.

Hej, jeleskedett a szamár csíkos külsejével, félelmetes is volt hangja erejével, s addig, amíg ki nem mutatta, hogy valójában mi telik tőle, féltében a tigris, bármennyire vad is, dehogy merte volna megtámadni! Milyen kár, hogy végül így elárulta magát az a szamár!

3. A jungbeli patkányok

Élt Jung⁴ földjén egy ember, aki igencsak félve, babonásan, rettegve tartotta számon a szerencsés meg szerencsétlen napokat,⁵ s mivel jómaga éppen a patkány évében⁶ született, a patkányt jó szellemeként tisztelte. Annyira megkedvelte a patkányokat, hogy nem is tartott sem macskát, sem kutyát, és a szolgálóinak még azt is megtiltotta, hogy elriogassák őket; kedvükre garázdálkodhattak a magtárban is, meg a konyhában is, ő bizony nem bánta!

Ezért aztán híre kelt a patkánynép között, hogy aki ellátogat ehhez az emberhez, annyit ehet, amennyi belefér, s mégsem éri semmi baj. Nem is maradt a házban egyetlen ép edény, a fogason egyetlen ép ruha sem, s ételből-italból is csak annyi jutott a ház lakóinak, amennyit a patkánysereg meghagyott. Nappal csapatostul sétálgattak a patkányok az emberek között, éjjel pedig lopkodták az ennivalót s viharosan marakodtak rajta, s közben akkora és annyiféle zajt csaptak, hogy aludni sem lehetett tőlük. Végül azonban ebbe is beletörődött a ház népe.

Néhány év múltán elköltözött a házigazda, de a patkányok ugyanígy viselkedtek akkor is, amikor már az új tulajdonos lakott a házban. Ez az ember így gondolkozott:

- Baljós állat, kártékony jószág ez a sok patkány! S milyen dühödten lopkodnak! Hogy szemtelenedhettek el ennyire?

Azzal kölcsönkért öt-hat macskát, bezáratta a kapukat, még a tetőcserepeket is leszedte, vizet öntetett a patkánylyukakba, és szolgálókat fogadott, hogy fogdossák össze valamennyit. Amikor pedig már halomban heverték a döglött patkányok, kidobták őket valami félreeső helyre; bűzlött is az tőlük hónapokig!

Haj, haj! De hát tarthatott-e örökké ez a mértéktelen lakmározás, anélkül, hogy el ne jöjjön a böjtje?

⁴ Jung: Jungcsou, Hunan tartomány egy részének régi neve.

⁵ „Szerencsés meg szerencsétlen napok”: régen Kínában az év meghatározott napjait szerencséseknek, más napokat meg szerencsétleneknek tartottak (főként házasságkötés, utazás stb. szempontjából).

⁶ „Patkány éve”: a régi kínai időszámítás egyik egysége egy tizenkét évből álló ciklus volt, amelynek minden évét a kínai állatöv valamely tagjával jelölték; a patkány éve például a ciklus első éve volt.

Kígyófogás

Jungcsou mezein különös kígyófajta tanyázik, fekete testű, fehér foltos. Fű, fa, ha hozzáér, halálra fonnyad, s ha valakit megmar, az gyógyíthatatlan; de ha a kígyót elfogják, megszáritják a húsát és orvosságot készítenek belőle, véget tud vetni a leprának, meggyógyítja a görcs gyötörte lábat, lecsillapítja a gennyes kelevényeket, rendbehozza az elüszkösödött húst és megszünteti a fej, szív és láb összes nyavalyáit. Annak idején a császár parancsára el is rendelte az udvari orvos, hogy fogdossák össze a kígyókat és szolgáltatassák be őket adó fejében évente kétszer; aki pedig kézre tudja keríteni a kígyókat és beszolgáltatja őket, ezzel le is rója az adóját. Futott is Jungcsou népe hanyatt-homlok a kígyók után!

Élt azon a vidéken egy ember, Csiangnak hívták; családja már három nemzedék óta kígyófogásból élt.

- Nagypámat kígyó ölte meg, apámat is így érte a vég - panaszkodott, amint faggatni kezdtem. - Tizenkét éve én léptem az örökükbe, s nem egyszer alig kerültem el a halált! - mondta csüggedten.

Megsajnáltam.

- Ennyire gyűlölöd azt a mesterséget? - kérdeztem. - Majd én megmondom a hivatalnokoknak, hogy inkább újra katonáskodsz és fizeted az adót. Jó lesz-e úgy?

Nagy búsán szólalt meg Csiang, csak úgy ömlött a könnye:

- Szánod sorsomat, uram? Keserves számomra ez a szolgálat, de mégsem annyira, mintha újra adót kellene fizetnem! Ha mindmostanáig nem kígyókra vadászom, már régen rossz véget értem volna. Mióta nagypám, apám meg a magam nemzedéke ebben a faluban él, vagyis immár hatvan éve, a falubeliek élete napról-napra sanyarúbbra fordult: felemésztették, amit a földjük termett, kimerült az otthoni tartalék, s ők jajveszékelve keltek vándorútra; éhség és szomjúság verte le őket a lábukról, szél fújta, eső áztatta őket, fagyban hőségben gyötrődtek és súlyos nyavalyáktól jajgatva rótták útjukat, míg halomra hullt holttestük. Hajdanában, amikor még élt a nagypám, tíz családból csak egy tűnt el; apám életében már tíz családból kettő-három is; az elmúlt tizenkét év alatt pedig, mióta én itt élek, tíz családból négy-ötnek veszett nyoma. Aki nem halt meg, elvándorolt a messzeségbe, így azután egyedül én maradtam kígyót kergetni. Amikor azok az irgalmatlan hivatalnokok eljönnek a falumba, kelettől nyugatig mindent felfernek, északról délig mindent felforgatnak, s lármájukkal olyan rémületet keltenek, hogy még a tyúkok meg a kutyák sem lelhetnek nyugtot. Én meg nagy vigyázva felfelkelek, hogy bepillantsak a cserépkorsóba, s akkor - mert még ott hevernek a kígyók, - megkönnyebbülten visszafekszem. Buzgón etetem a kígyóimat, aztán, ha eljön az ideje, beszolgáltatom őket, hogy hazatérhessek és földcském termését jóízűen falatozgatva tölthessem el hátralévő napjaimat. Évente kétszer kockáztatom az életem, de az év többi részében gondtalan boldogság az osztályrészem. Mi ez a falumbeliek mindennapos keserveihez képest? Ha meg is halnék maholnap, még mindig túlélném a szomszédaimat. Hogy gyűlölhethém hát a mesterségem?

Szavait hallgatva még szomorúbb lettem.

Megmondta Konfucius: „A helytelen kormányzás kegyetlenebb a tigrisnél.” Valamikor kétségeim voltak felőle, de most, Csiang sorsa láttán, bizonyosságot szereztem róla. Jaj, ki tudja, az adók mérge nem szörnyűbb-e, mint a kígyóké?

Azért mondom el mindezt, hogy akik az emberek sorsát vigyázzák, vegyék fontolóra!

Az ostor

Volt egyszer egy ember, aki ostort árult a piacon. Ötven ezüst járt volna neki érte, de amikor megkérdezték, hogy mi az ára, ötvenezret követelt. Ha valaki ötven ezüsstel állt elő, majd hanyatt esett nevében; előbb még az ötszáz ezüsten is csak bosszankodott, de aztán már az ötezer hallatára is dühbe gurult, és kötötte magát az ötvenezerhez.

Egyszer elvetődött a piacra egy gazdag ember fia, hogy ostort vegyen; ő kifizette érte az ötvenezer ezüstöt és elhozta hozzám, hogy eldicsekedjék vele. Én mindjárt láttam, hogy az ostor végén az öklömnyi görcsöket nem simították el; ekkor szemügyre vettem a másik végét, de az meg csáléra állt! Az erezése hol erre, hol arra tartott, sehogy sem illett együvé, maga a bot meg korhadozott a bütyköknél, s nem volt azon egy fia cifrázat sem! Amint kézbe vettem s belemélyesztettem a körmömet, az egészen elsüllyedt benne; amikor pedig felemeltem, olyan könnyűnek találtam, mintha egészen üres lett volna. Megszólaltam:

- Hogy vehetted meg? Nem sajnáltad érte az ötvenötezret?

- Megtetszett a sárga színe meg a fényezése! - válaszolta a fiatalember. - S végtére is: ennyi volt az ára!

Ekkor én odahívtam egy szolgát, s forró vízbe mártattam az ostort. Rögtön előtűnt a csupaszszürke, kopár fa; előbbi sárga színét ugyanis festéktől kapta, és fényét is csak viasz kölcsönözte.

A gazdag ember elkedvetlenedett ugyan, de azért még három évig megtartotta az ostort. Egyszer aztán kiment a keleti külvárosba, az Örök Boldogság dombjához egy lovasversenyre. Amint ágaskodni kezdett a lóva, nagyot csapott rá, de ekkor az ostor öt-hat darabra tört, a ló meg addig-addig rúgkapált, míg gazdája a földre zuhant, és meg is sebezte magát. Az ostor belsejébe pillantva most kiderült, hogy teljesen üres, s a tartalma csak valami sárszerű, hasznavehetetlen anyag.

Manapság bizony akadnak aranysárgára mázolt, viaszcsima szavú emberek, akik az udvarnak kínálgatják ügyességüket! Ha csak annyira becsülik meg őket, amennyit érnek, az még hagyján! ők azonban annak örülnek, ha - silányságuk ellenére is - többre tartják őket, mint megérdemelnék! Ha pedig valahol értékük szerint ítélik meg őket, mindjárt haragosan méltatlankodnak:

- Miért nem vagyok még herceg vagy miniszter?

Az efféle emberek közül számosan érnek el magas rangot, és nyugalmas időkben előfordulhat, hogy akár három évig sem okoznak bajt. Veszedelem idején azonban, amikor felelősségteljes helyre küldi őket a császári parancs, belső ürességük és hitványságuk miatt nem tudnak kellőképpen lecsapni ott, ahol kell, összetörnek és romlásba, pusztulásba döntenek az országot!

Ellenvetések egy vérbosszú-ügyben benyújtott törvényjavaslatra

Tudomásomra jutott, hogy Vu császárnő⁷ idején a Tungcsou kormányzóság Hsziakuj járásából⁸ való Hszü Jüan-csingnek, akinek apját, Hszü Suangot Csao Si-jün járásparancsnok ölte meg, sikerült végül sajátkezűleg bosszút állnia apjáért, s hogy aztán tettét megvallva maga adta a törvény kezére magát. Az akkori idők egyik cenzora, Csen Ce-ang⁹ azt javasolta, hogy Hszü Jüan-csinget ítéljék halálra, s tette-büntetése mindörökre maradjon fenn birodalmunk törvénykönyvében.

Hadd mondjam meg: én bizony nem helyeslem ezt a javaslatot!

Tudomásom szerint a szertartásoknak az alapvető feladatuk, hogy megakadályozzák a rendbontást; ha tehát kimondják, hogy tilos a rablás és az erőszakosság, akkor senki fia, aki bosszút áll apjáért, nem kaphat kegyelmet. A törvényeknek szintúgy az a fő feladatuk, hogy útját állják a rendzavarásnak; ha tehát kimondják, hogy a rablás és az erőszak tilos, akkor egyetlen emberölésben vétkes hivatalnok sem nyerheti el a bocsánatot. Az alapelv azonos, mégis különbözőképpen alkalmazzák őket! A tisztelet és a halálos ítélet ugyanis összeegyeztethetetlen; mert ha büntetjük azt, ami tiszteletet érdemel, az esztelenség és a törvény bemocskolása; ha pedig tiszteljük azt, ami büntetést érdemel, az oktalanság és a szertartások megcsúfolása! Ha tehát ezt a példát tárjuk a birodalom elé s adjuk tovább a későbbi nemzedékeknek, akkor azok, akik az igazság felé törekszenek, nem fogják tudni, merre tartsanak, akik pedig szembe akarnak szegülni azzal, ami helytelen, nem fogják tudni, hol vethetik meg a lábukat. Hogyan tehetnék hát törvénné ezt a példát?

Bölcs eleink rendje szerint méltányos elbírálás alapján kell döntenünk jutalom és büntetés felől, s az emberiesség követelményeinek megfelelően kell ítélkeznünk dicsőség és szégyen dolgában. De mindenképpen egységes alapelv szerint kell eljárunk! Csak ha mélyrehatóan megvizsgáljuk, mi az igaz és mi a hamis, ha fontolóra vesszük, mi a helyes és mi a helytelen, ha mindennek az eredetét felkutatjuk és utánajárunk a következményeknek is, akkor ítéelhetjük meg helyesen, hogy hogyan alkalmazzuk a szertartásokat és hogyan a törvényeket.

Hogy miképpen? Nos, tegyük fel, hogy Hszü Jüan-csing apja nem keveredett semmiféle közrendbe ütköző bűnténybe, Csao Si-jün csupán személyes haragból ölte meg, hivatali hatalma segítségével ártatlan ember életére törve; a tartományi mandarin pedig tudomásul sem vette a bűntényt, a bírák ki sem hallgatták a bűnöst, hanem valamennyien szemet hunytak, meg sem hallgatva a segélykérő kiáltást; ekkor Hszü Jüan-csing, akinek egetverő nagy szégyenében, kötelességéhez híven fegyvere volt még a párnája helyén is, addig hánytorgatta-fontolgatta, míg halált megvető elszántságot tanúsítva, ellensége mellének szegezte a fegyvert. Ezzel a tettevel ő a szertartásokat védte, s helyesen cselekedett; a hatóságoknak szégyenkezniük kellene, s megkésve hálálkodniuk neki, ahelyett, hogy halálra ítéljék!

Ha azonban Hszü Jüan-csing apja nem volt mentes a bűntől és Csao Si-jün azért végeztette ki, akkor ezzel nem vétett a törvény ellen, s így nem a hivatalnok ölte meg Hszü Suangot, hanem a törvény. A törvényen pedig ugyan hogy lehetne bosszút állni? Ha ellenben valakinek a bosszúja az Ég Fia¹⁰ törvényei ellen fordul, s megsérti a törvényt képviselő hivatalnokot,

⁷ Vu császárnő vagy Vu-hou: 684-704.

⁸ Tungcsou, Hsziakuj: régi helynevek Senhszi tartományban.

⁹ Csen Ce-ang: neves költő és író a VII. sz. második felében.

¹⁰ Ég Fia: a császár, főként a birodalom idegen és egyéb szolgálóinak.

akkor feletteseivel szembeszállva a lázadás bűnébe esik, s amikor elfogják és kivégzik, csak az ország törvényeinek szereznek érvényt; ezek után pedig hogyan lehetne megbecsülésben részesíteni a bűnöst?

Azt mondja meg Csen Ce-jang törvényjavaslata: „Minden embernek van fia, s minden fiúnak vannak szülei, de ha mindenki bosszút áll a másikért, ki ment meg bennünket a zűrzavartól?” Ilyen módon a szertartásokat jócskán félremagyarázzák! Amit a szertartások a bosszúról mondanak, az csak mélységes szorongattatás idejére vonatkozik, amikor nincs kihez panasszal fordulnunk! De ha egy ember törvénybe ütköző bűntettet követ el s ezért utoléri a halál-büntetés, korántsem jelenthetjük ki: „Megölték, tehát én azt ölöm meg, aki őt megölte!”, mert akkor az nem más, mint a gyengébb ellen elkövetett erőszak, s nem áll-e ez ellentétben szent könyveinkkel, nem jelenti-e azt, hogy hátat fordítunk bölcsseinknek?

A Csou-dinasztia¹¹ szertartáskönyve előírta, hogy bírák ítélik az alattvalók vérbosszú-ügyeiben. Akit jogosan öltek meg, azt tilos volt megbosszulni, s ha valaki mégis bosszút állt érte, annak meg kellett halnia; ha azonban igazságtalanul gyilkoltak meg valakit, azért az ország együttesen állt bosszút. Már hogy bosszulhatta volna meg akárki akármelyik rokonát? A Tavasz és őszi Krónikájának¹² Kung-jang-féle kommentárja pedig azt mondja: „Ha az apa nem érdemelt volna halálbüntetést, akkor a fia megbosszulhatja; de ha az apákat a bűneikért végzik ki, és a fiúk mégis bosszút állnak értük, akkor ez csak öldökléshez vezet, s a bosszú így nem vet véget a bajnak.”

Mindezt figyelembe véve megállapíthatjuk, hogy a mi esetünkben elkövetett emberölés összhangban áll a szertartásokkal.

Különben is: szülőtiszteletre vall, ha valaki nem feledkezik meg a bosszúról, s helyesen cselekszik, amikor az életét is kockára teszi érte. Ha pedig Hszü Jüan-csing nem hágtá át a szertartások előírásait, azaz a szülőtisztelt parancsának engedelmeskedve életét sem sajnálta, hogy teljesíthesse kötelességét, akkor minden bizonnyal megértette a legfőbb igazságokat és fölismerte a helyes utat: hogy lehetett volna hát az uralkodó törvényeinek ellensége?

A törvényjavaslat azonban halálra szánta Hszü Jüan-csinget, ezzel bemocskolva a törvényességet és megcsúfolva a méltányosságot; nyilvánvaló hát, hogy nem szabad a törvényerejű rendelkezések sorába kerülnie. Ezért kérem, hogy alázatos folyamodványom csatoltassék a rendelethez, s akik majd hasonló peres ügyekben ítélik, ne a fentebb említett törvényjavaslat értelmében járjanak el!

¹¹ Csou-dinasztia: i.e. XI-III. sz.

¹² Tavasz és Ősz Krónikája: Lu fejedelemség története (i.e. VIII-V. sz.).

Faültető Teve Kuo

Senki nem tudja, mi volt Teve Kuo eredeti neve. Mivel - púpos lévén - görbe háttal s leszegett fejjel járt-kelt, akár egy teve, a falujabeliek elnevezték Teve Kuónak.

- Rendben van - mondta Kuo, amikor ennek hírért vette -, ha már így hívnak, hát legyen ez a nevem!

El is hagyta előbbi nevét, s már maga is csak Tevének vallotta magát.

Teve Kuo Fenglo faluban élt, Csangantól¹³ nyugatra. Faültetés volt a mestersége, s versengett érte valamennyi csangani előkelő ház meg gazdag ember, aki szeretett a kertjében sétálgatni, no meg mindaz, aki gyümölcsárúsítással foglalkozott. Látták, hogy ha ő ültet el vagy plántál át egy fát, az okvetlenül megered, buján kihajt és dúsan termi a korán érő gyümölcsöt. Más kertészek hiába is lesték-figyelték, hiába utánozták áhítattal, csak nem jártak hasonló sikerrel! Egyszer aztán valamelyikük vállatóra fogta Teve Kuót, s ekkor az így szólt:

- Nincs énnekem hatalmam, hogy hosszúéletűvé meg dúsan termővé tegyem a fákat; hanem tudom a módját, hogy mindegyikkel a természetének megfelelően bánjak, s ezáltal érem el, hogy kibontakozzanak jó tulajdonságaik. Mivel minden elültetett fa - alaptulajdonságaiból eredően - megköveteli, hogy gyökere kényelmesen elhelyezkedhessen, hogy földjét egyenletesen töltsék fel, hogy talaja régi legyen és hogy a környékét erősen ledöngöljük. Ha mindezt megadtuk neki, ne mozgassuk többé, ne is törődjünk vele, s hagyjuk ott, egyetlen pillantást sem vetve rá. Ültetés közben úgy bánjunk vele, mintha a magunké volna, de ha már elültettük, tegyünk úgy, mintha eldobtuk volna magunktól; így fog kibontakozni! Én tehát mindössze annyit teszek, hogy nem vagyok ártalmára míg növekszik, de nincs hatalmam rá, hogy dússá és virágzóvá tegyem; éppen csak nem teszek kárt a gyümölcsében, de nem az én érdemem, hogy korán és bőséggel terem. Más kertészek azonban nem így járnak el: összepréselik a gyökereket, friss földet hordván rájuk, a feltöltést pedig vagy túlzásba viszik, vagy ha nem, akkor nem végzik el kellő mértékben. Aki pedig elkerüli mindezt a hibát, az akkora szeretettel ragaszkodik a fához, olyan nagy gonddal törődik vele, hogy megszemléli hajnaltájban, megsimítja alkonyatkor, s hiába válik meg tőle, visszatér, hogy ismét szemügyre vegye. Sőt, van, aki még meg is sérti a fa kérget, hogy meggyőződjék: él-e, s gyökeréig megrázza, hogy lássa, szilárdan áll-e: így a fa természetes jótulajdonságai napról napra sorvadnak. Azt hangoztatják ezek az emberek, hogy szeretik, pedig valójában ártalmára vannak. Mondogatják ugyan, hogy aggódnak érte, de valójában ellenségei a fának. Ez az, amiért ők nem érik el mindazt, amit én. Ugyan mi hatalmam lehetne nekem máskülönben?

- És a te módszeredet vajon alkalmazhatnánk a kormányzásban is? - kérdezte a másik.

- Semmi máshoz nem értek, csak a faültetéshez - válaszolta Teve Kuo -, a kormányzás nem az én mesterségem! Ámbár az igaz, hogy itt, a falumban a hatalmasok szívesen zaklatják az embereket rendeleteikkel, mintha ezt éppen az irántuk való nagy szeretetből tennék, pedig végül is csak bajt hoznak így rájuk. Reggel-este jönnek a hivatalnokok, s csak kiáltoznak: „A hatóságok elrendelik, hogy sürgősen készüljete el a szántással! Lássuk, elültettétek-e már a rizst! Ellenőrizzük a betakarítást! Sebesen fejtsétek le a selyemszálat a gubóról! Szőjétek meg mihamar a selymet! Gondozzátok gyermekeiteket! Tartsátok jól tyúkotokat-disznókat!” Dobszóval, fakereplővel összecsődítik a falu népét, nekünk meg, egyszerű embereknek, se reggelink, se vacsoránk, egyre csak fáradhatunk miattuk! De ha még ráérő időnk sincs, hogyan

¹³ Csangan: Liu Cung-jüan korában Kína fővárosa, a mai Hszian (Senhszi tartomány).

virágoztathatnánk fel sorsunkat, s hogyan bontakoztathatnánk ki képességeinket? Ezért van az, hogy csak elkeseredünk, s még bele is betegszünk! Ilyenformán a kormányzás valóban hasonlít a kertész-mesterséghez!

A másik megörült:

- Lám, milyen pompás! Afelől tudakozódtam, hogy miként kell bánnunk a fákkal, s közben megtanultam, hogyan kell az emberekkel bánni! Bizony hírül is adom ezt a históriát minden hivatalnoknak okulására!

A Balga-patakról írt versemhez

Van a Kuan-folyótól délre egy folyócska, keletnek tart s a Hsziao-folyóba ömlik. Egyesek szerint élt itt valaha egy Zsan¹⁴ nevű család, arról nevezték el Zsan-pataknak; mások úgy vélik, mivel a vizével festeni is lehet, erről a tulajdonságáról nevezték el, s ezért Zsan-patak a neve.

Amikor jómagam - balgaságomért bűnhődve - a Hsziao-folyó tájékára vetődtem, mindjárt megszerettem ezt a kis folyót. Két-három linyire¹⁵ is a nyomába szegődtem, s ahol a leg-szebbnek találtam, ott ütöttem tanyát. Volt hajdanában Balga Vén völgye is; most hát, hogy ennél a pataknál éldegelek, amelynek a nevét senki sem tudja bizonyossággal, miközben a helybeliek ezen perlekednek-huzakodnak, én nevet adok neki, s bizony Balga-pataknak nevezem el!

Vásároltam egy kis dombot a patak mentén; Balgahalmának hívom. Ettől északkeletre hatvan lépésnyire forrás csörgedezett, megvettem azt is; a neve: Balga-forrás. Ez a forrás a magasban ered, s hat nyíláson át buggyan ki a hegyoldalban, majd amint leér a sík talajra, újra egy ágban kanyarogva dél felé veszi az útját a Balga-árokban. Később földet hordtam oda, követ tornyoztam, eltorlaszoltam az árkot ott, ahol a legszűkebb, s így keletkezett a Balga-tó. A tótól keletre áll a Balga-sziget. S a gyönyörű fák és ritka szép kövek tarka rendje, e táj minden szépsége miattam osztozik a balgaság szégyenében!

A víz a bölcsök öröme; hogy miért szégyeníteném meg éppen ezt a folyócskát mégis a „Balga” névvel? Nos, a patak sík földön folyik, öntözésre tehát nem alkalmas, később meg sziklás és sebes folyású és a sok zátonyszirt miatt nem futhat be vizére nagyobbfajta hajó. Meg aztán távol esik ez mindentől, sekély is, keskeny is, még a sárkányok is fitymálva elkerülik, hiszen úgysem tudnának felhőt, esőt szippantani belőle! Nem hajt az semmi hasznót a világnak! S mert éppen olyan, mint jómagam, szégyen ide, szégyen oda, én bizony balgának nevezem!

Ning Vu-ce¹⁶, amikor az országban felborult a rend, balga módjára viselkedett; így válik a bölcs balgává. Jen-ce¹⁷ egész életében nem szállt szembe senkivel, mintha éppen bolond lett volna; így látszhat balgának az okos is, ők azonban nem voltak igazán balgák. Én azonban a törvényes rend idején vétettem el a kötelességem, hibáztam feladataimban, nincs hát senki sem, aki olyan balga, mint én! Ezért az ég alatt senki sem vitathatja el tőlem ezt a folyócskát; enyém bizony, s úgy nevezem el, ahogy nekem tetszik!

Ez a kis folyó az égvilágon senkinek sem használ ugyan, de mindent szépen visszatükröz, ragyogó-tiszta, áttetsző, csilingelve csörgedezik, s úgy fel tud vidítani, annyira lebilincsel, hogy örömben el sem tudok mozdulni mellőle. S bár nem vehetek részt a világ dolgaiban, gyakorta írogatással vigasztalódom, mindent megtisztítva, mindent befogadva, semmitől sem tartva. Ha pedig balga dalommal megénekelem a Balga-patakot, s a víz és én összhangba olvadunk, felszállunk, együtt törekszünk a végtelen magasságba s ott eggyé válunk. Csendes magányomban nem ismer senki sem; én meg verset írok a Nyolc Balgáról¹⁸, s rávésem az egyik partmenti köre.

¹⁴ Zsan: Legalább kétféle zsan ejtésű írásjegy van a kínai nyelvben; a Zsan családnév is és a „festék, fest” jelentésű szó is, bár különböző az írásmódjuk, egyaránt „zsan”-nak hangzanak, s ez szójátékra alkalom az író számára.

¹⁵ 1 li: kb. 1/2 km.

¹⁶ Ning Vu-ce: filozófus, az i.e. VII. században élt.

¹⁷ Jen-ce Konfuciusz legkedvesebb tanítványa; az i.e. IV. században élt.

¹⁸ Nyolc Balga: az imént emlegetett nyolc helynév, amelyekben előfordul a „balga” szó.

A Kis Kőváros hegye

A Nyugati-hegy felől északnak tartó út Sárganád-hágó után két ágra szakad. Az egyik ösvény nyugat felé visz, de arra semmit sem találtam, amiért érdemes lett volna ellátogatnom oda; a másik északkeleti irányba hajlik, de alig negyven ölnyire¹⁹ vége is szakad, s egy sziklahalmokkal szegélyezett folyónál áll meg. Fent a sziklák egy város tetőire emlékeztetnek, ahonnan lepillanthatnának a lakói, s oldalt ez a kapu-féle mintha egy erőd falán nyílna. Bepillanthatok: minden koromsötét. Kavicsot hajítok be: csobban a víz az üregben, visszhangja áradva hömpölyög s csak jó sokára ül el. Ha kerülök egyet s felkapaszkodom a dombra, ellátok a nagy messzeségbe. Kopár föld sehol sincs, mindenfelé kecses fák és finom bambuszok sarjadnak, csodaszépek és szilárd-erősek. Itt ritkábban, ott sűrűbben nőnek; ezek földre hajlanak, amazok meg a magasba törnek, éppen mintha valami bölcs szellem rendezte volna el őket.

Hej, én már régóta töprengek; van-e hát Alkotó? Ez a látvány ezt sugallja, hogy valóban van; de aztán elcsodálkozom, hogy mindez nem a birodalom szívében, hanem barbár vidékeken jött létre, ahol, száz és ezer év is beletelik, míg akad valaki, aki értékeli ezeket a gyönyörűségeket, ezt pedig semmiképpen sem vall szellem közreműködésére; s akkor talán ilyen szellem egyáltalán nem is létezik!

Némelyek azt mondják: „Mindez arra való, hogy megvigasztalja az ide száműzött bölcseket!” Mások meg azt gondolják: „Ennek a vidéknek a lelke nem hoz létre nagy embereket, csak természeti szépségeket, s ezért van az, hogy Csutól délre kevés az ember és sok a szikla!”

Én azonban sem az egyikben, sem a másikban nem vagyok bizonyos.

¹⁹ Egy öl (csang): kb. 3 m.

Történetek Tuan marsall életéből

Amikor Tuan marsall²⁰ Csingcsou²¹ kormányzója lett, Fenjang²² hercege²³ - a hadsereg alvezére - éppen Pocsouban²⁴ időzött. A herceg fia, Kuo Hszi császári titkár - a Pincsouban²⁵ állomásozó hadak parancsnoka - szemet hunyt, ha a katonák vétettek a fegyelem ellen, ezért aztán valahány rabló, haramia csak akadt Pincsouban, mind megvesztegette a katonákat, hogy bekerülhessenek a hadseregbe. Ezek a gazemberek kedvükre garázdálkodhattak, még a hatóságok sem tudták felelősségre vonni őket. Nap mint nap csoportokba verődve követelöztek a piacokon, de nem érték be azzal, amit így megkaparinthattak, hanem tovább féktelenkedtek, megtámadták az árusokat, eltörték kezüket-lábukat, összezúzták és az útra dobálták korsóikat, csöbreiket, tálaikat, serpenyőiket, aztán kart karba öltve szépen odébbálltak. Leütötték, meggyilkolták még a terhes asszonyt is! Pincsou kormányzója, Po Hsziao-tő pedig, a hercegre való tekintettel, szólni se mert ellenük.

Tuan marsall ekkor útnak indult Csingcsouból Pincsou kormányzójához, hogy jelentse mind-
ezt, abban a reményben, hogy ő majd intézkedik a rendbontás ügyében:

- Az Ég Fia kormányzóságod gondoskodására bízta ezeket az embereket, s most, amikor látod, hogy bántalmazták, gyötrik őket, mégis békésen tűröd! Ha ez lázadássá fajul, mit teszünk?

- Mit tanácsolsz? - kérdezte Po Hsziao-tő.

- Nálam, Csingcsouban minden megy a maga útján, s igen kevés dolgom akad - kezdte Tuan. - De nem tudom elviselni, hogy erőszakos haláltól pusztuljanak az emberek, holott nincs háború, hogy zűrzavar uralkodjon határvidékeinken. Ha azonban kormányzóságod kinevezne ide helyettes katonai parancsnoknak, én véget tudnék vetni a zavargásoknak, és megszabadítanám szenvedéseitől a vidék népét!

- Kítűnő! - helyeselt Po Hsziao-tő. - Legyen úgy, ahogy kérted!

Egy hónappal azután, hogy Tuan marsall új állomáshelyére érkezett, Kuo Hszi katonái közül tizenheten berontottak a piacra és bort követeltek; karddal megsebesítettek egy öreg borárust, s összetörték az edényeket is, hogy csak úgy ömlött a bor az árokba. Tuan ekkor kivezényelte katonáit, s elfogatta a tizenhét embert; valamennyit lefejeztette, fejüket lándzsavégre tűzette, s a lándzsákat odakint, a piacon állíttatta fel.

Volt nagy riadalom Kuo Hszi egész táborában! Páncélt öltöttek mindahányan.

Po Hsziao-tő magához hívatta Tuant:

- Most mitévők legyünk?

- Nincs ok az aggodalomra - nyugtatta meg Tuan, - csak hadd szólhassak én magam Kuo Hszi csapataihoz!

²⁰ Tuan marsall: Tuan Hszü-si, neves hadvezér a VIII. sz. második felében.

²¹ Csingcsou: Kormányzóság a mai Kanszu tartományban. (Tuan Hszü-si 775-ben lett Csingcsou kormányzója.)

²² Fenjang: járás a mai Sanhszi tartományban.

²³ Fenjang hercege: Kuo Ce-ji, híres hadvezér, aki leverte An Lu-san lázadását (755).

²⁴ Pocsou: kormányzóság a mai Sanhszi tartományban.

²⁵ Pincsou: kormányzóság a mai Sanhszi tartományban.

A kormányzó több tucat főből álló kíséretet rendelt Tuan mellé, de az valamennyit elbocsátotta, leoldotta kardját, s egyetlen sánta vénembert vitt magával lovásza gyanánt, úgy indult Kuo Hszihez.

A kapunál páncélos katona állt elébe, de Tuan csak nevetett rajta:

- Minek páncél ahhoz, hogy megölj egy vén harcost? Nekem meg a helyén van ám a fejem!

Azzal belépett, a páncélos meg csak ámult.

- Vajon olyan sokat ártott-e nektek Kuo Hszi tikár úr és édesapja, a hadsereg alvezére? - fordult Tuan a katonához. - Vagy miért akarjátok rendbontásaitokkal tönkretenni a Kuo-családot? Jelentsétek jöttömet a császári titkár úrnak, és mondjátok meg neki, hogy jöjjön ki s hallgasson meg, mert beszédem van vele!

Kuo Hszi kijött Tuan elé. Tuan szólalt meg elsőnek:

- Atyád, Kuo Ce-ji vitézségének híre eget-földet bejár. Neked kellene ügyelned, hogy fenn is maradjon, te azonban most is szabadjára engeded katonáidat, akik csak garázdálkodnak, garázdálkodásaikkal zűrzavart szítanak, s ezzel megzavarják a birodalom határvidékét. Ha pedig ezért hibáztatnak valakit, az bizonyára apád lesz. Pincsou gazfickói most vesztegetés révén befurakodtak a hadsereg katonái közé. Gyilkolják és bántalmazzák a lakosságot, s ha ennek nem vetünk véget, néhány napon belül kitör a lázadás! Azért a felkelésért te leszel a felelős, és az emberek mind azt fogják mondani, hogy apád hatalmában bízol, azért nem regulázod meg a katonáidat! Akkor pedig miként marad majd fenn a Kuo-család híre-neve?

Szavait még be se fejezte, Kuo Hszi máris meghajolt:

- Milyen szerencse, hogy legalább te megmondod, melyik a helyes út! Nagyon hálás vagyok érte, és feltett szándékom, hogy csapataimat ezentúl a tanácsaid szerint irányítom! - A körülötte állókhoz fordult és kiadta parancsait: - Oldjátok le a páncélotokat, tegyétek le a fegyvereket, és térjete vissza csapataitokhoz! Aki pedig arra vetemedik, hogy zavart keltsen, az halállal lakol!

- Még nem ebédeltem - szólalt meg ekkor Tuan, - kérhetnék tőled valami egyszerű ételt?

Ebéd után pedig így szólt a marsall:

- Rosszul érzem magam, szeretnék nálad maradni éjszakára!

Tuan másnap hajnalig hazaengedte lovászát, aztán lepihent a katonák közé.

Maga Kuo Hszi ezalatt még a ruháit sem vetette le, s intette az öröket, hogy éberén vigyázva védjék a marsallt.

Másnap reggel Kuo Hszi Tuannal együtt ment el Po Hsziao-tő kormányzóhoz, azt sem tudta, hogyan mentegetőzzék, s csak azt kérte, hogy jóvátehesse a hibáját.

Ettől kezdve nem is fenyegette Pincsuit semmiféle veszedelem!

Még ennekelőtte történt, amikor Tuan marsall a szántóföldek felügyelője volt Csingcsouban, hogy egy helybeli tábornok, Csiao Ling-csen nevezetű el-elragadta a lakosság szántóit, s így kaparintott meg sok tucat csing²⁶ földet. A parasztoknak pedig kijelentette:

- Ha a természetek beérik, nekem kell adnotok a felét!

Abban az évben nagy szárazság volt, még fű sem termett a mezőkön. Az egyik paraszt jelentette is a dolgot Csiao tábornoknak, de az ráförmedt:

²⁶ Csing: területmérték, kb. 100 mu, azaz 11 h.

- Én csak azzal törődöm, ami engem illet, semmi mással! Nem akarok tudni semmiféle szárazságról! - s még hevesebben ragaszkodott a követeléséhez.

A parasztot már az éhhalál környékezte, nem volt miből fizetnie, elpanaszolta hát mindezt Tuan marsallnak. Tuan roppant udvarias hangú rendreutasító levelet fogalmazott, s ezen kívül még elküldte egyik emberét is Csiao Ling-csenhez, hogy próbáljon a lelkére beszélni.

Csiao tábornok azonban dühében maga elé rendelte a parasztot, s ráordított:

- Azt hiszed, félek attól a Tuantól? Hogy mertél nála panaszkodni rám? - azzal fogta az írást, szétterítette a paraszt hátán, s huszat csapott rá a nagyobbik bottal.

A parasztot félholtan vitték Tuan házába. A marsall sírva fakadt:

- És még én hoztam rád a bajt!

Maga hozott vizet, hogy lemossa a vért a szerencsétlenről; a ruháit tépte szét, hogy bekötözhessen a paraszt sebeit, és sajátkezűleg készítette el számára a gyógyszereket, etetgette reggel este, ő meg csak utána evett. Aztán - anélkül, hogy a betegnek szólt volna róla - fogta a saját lovát, eladta a piacon, s gabonát vásárolt érte, hogy kifizethesse a paraszt tartozását.

Ekkoriban éppen egy szilárd és egyenes jellemű férfi, Jin Sao-zsung volt a Huajhsziben²⁷ állomásozó csapatok parancsnoka. Elment Csiao Ling-csenhez, és alaposan összeteremtette:

- Hát ember vagy te? Rőtre szikkadtak Csingcsou mezei, az embereket az éhhalál környékezi, mégis arra kényszerítetted őket, hogy gabonát szerezzenek számodra! S még meg is verettél egy ártatlant a nagyobbik bottal! Tuan emberséges, hűséges, nagylelkű ember, de te nem érzel tiszteletet iránta. Most, hogy megszorult pénz dolgában, eladta egyetlen lovát, hogy neked vásárolhasson gabonát az árán. Te meg elfogadod, s még csak nem is szégyenkezel miatta! Fennhéjázva semmibe vetted az ég csapását, derék ember ellen támadtál, s megvertetted az ártatlant; aztán elfogadtad az emberséges ember gabonáját, s hagytad, hogy eladja a lovát. Hogyan tudsz te felnézni az égre, lenézni a földre? S hogyan állsz szégyenkezés nélkül a szolgáid elé?

Csiang Ling-csen hirtelen haragú ember volt ugyan, de e szavak hallatára rettentő szégyenében patakozott róla a verejték, s még enni sem tudott többé.

- Sohasem tudok már Tuan szemébe nézni! - kiáltotta. Egész éjjel gyötrődött, s végül elvitte a bánat.

Amikor Tuan elkerült Csingcsouból és földművelésügyi felügyelő lett, intette rokonait, hogy Csi²⁸ vidékén áthaladtukban óvakodjanak bármiféle ajándékot elfogadni, amit Csu Ce²⁹ ajánl fel nekik. Amint ugyanis valamelyikük Csi vidékére ér, Csu Ce menten háromszáz vég selyemmel ajándékozta meg. Még Tuan veje, Vej Vu is - hiába szegült ellene keményen -, kénytelen volt elfogadni. Amikor aztán a fővárosba ért, Tuan marsall haraggal fogadta:

- Hát mégsem követted a tanácsomat!

- Alacsony az én rangom ahhoz, hogy visszautasíthassam az ajándékát! - mentegetőzött Vej Vu.

Tuan marsall azonban kijelentette:

²⁷ Huajhszi: a Huaj-folyó felső szakaszának vidéke.

²⁸ Csi: régi fejedelemség a mai Senhszi tartományban.

²⁹ Csu Ce: magasrangú hivatalnok, aki 783-784-ben lázadást vezetett az északnyugati országrészben; ő ölette meg Tuant 784-ben.

- Rendben van, de efféle holmi semmiképpen se maradhat az én házámban!

Fel is tette a hivatalában, a földművelésügyi felügyelőségen egy tartóoszlopra.

Csu Ce lázadása idején érte el Tuant a vég. Amikor a hivatalnokok beszámoltak Csu Cének a történetekről, ő maga elé vitette hajdani ajándékát, s amint szemügyre vette, kiderült, hogy még a pecsétek is érintetlenek maradtak rajta.

Manapság, amikor Tuan marsall rendkívüli becsületességét dicsérik, úgy vélik, azzal szerezte hírnevét a birodalomban, hogy rettenthetetlen harcosnak ismerték, és nem félt a haláltól. Azt azonban már nem tudják, hogy milyen állhatatos jellem volt. Jómagam, valahányszor megfordultam Csicsou és Pinlaj között, áthaladtam Csentingen és északon felkapaszkodtam a Maling-hágóra³⁰, hogy sorra vegyem az őrházakat és határerődöket, szívesen faggattam Tuanról a visszavonultan élő öreg katonákat és mindenki tudott valamit mesélni róla. Azt mondták, a marsall barátságos ember volt, gyakorta lehajtott fejjel és köszönésre összetett kézzel járt-kelt; szava-kedélye szelíd és kedves volt, és semmi sem hozta ki a sodrából. Az emberek valósággal úgy néztek rá, mint egy tudósra. Ha azonban igazságtalanságra bukkant, szilárd elhatározással addig fáradozott, amíg nem sikerült végét vetnie.

Amikor Cuj lett Jungcsou kormányzója - szavaiban igaz, tetteiben egyenes ember -, vele együtt keltem útra, s együtt gyűjtöttük össze ezeket a Tuan marsallról fennmaradt történeteket, amelyeket megvizsgáltunk és úgy találtuk, hogy kétség sem fér hozzájuk. Attól való féltémben, hogy ezek a történetek elveszhetnek, s nem gyűjtik őket össze történetíróink, magam merészkedtem írásba foglalni valamennyit azok számára, akik majd - tisztük szerint - feljegyzik ezeket a históriákat.

³⁰ Csicsou, Pinlaj, Csenting, Maling-hágó: helynevek Senhszi tartományban.

A gyermek Ou Csi története

Jüe³¹ vidékének lakói olyan kegyetlen emberek voltak, hogy még saját fiaikat-lányaikat is árunak tekintették, s attól kezdve, hogy a gyerekeknek kihulltak a tejfogaik, apjuk és bátyjuk haszonra áhítozva eladta őket. Ezzel azonban még nem érték be, hanem elrabolták idegen családok gyermekeit is, összekötözték, megláncolták és megbilincseltek őket. Még a nagyszakállú öregeket is rabszolgasorba kényszerítették, ha nem volt elég erejük a védekezéshez. Az emberrablás, gyilkosság egészen közönséges dolog volt akkoriban azon a vidéken. Aki szerencsésen megérte a felnőttkort, az maga fogta el és kötözte meg a kisebbeket és gyengébbeket. A kínai hivatalnokok, akik ezen az úton maguk is rabszolgákhoz jutottak, hasznót húztak mindebből, s ezért nem is vontak felelősségre senkit. Így apadt-fogyott Jüe népe, csak néhányuknak sikerült megmenekülnie. Különös, hogy éppen a gyermek Ou Csi, tizenegy esztendő s létére, győzelmesen tudott szembeszállni támadóival!

Kuj kormányzóság titkára, Tu Csou-si³² mesélte el nekem ezt a történetet.

Ou Csi rőzsegyűjtőgető pásztorfiú volt Sencsouban³³. Éppen az állatokat őrizte, közben tűzifát gyűjtve, amikor két bandita megtámadta és elragadta. Hátrakötözte a karját, vászonnal betömte a száját, aztán elhurcolták a negyven linyire levő piacra, hogy eladják.

Gyermeksírást mímelve remegett Ou Csi, mintha félne, megrettent gyermek módjára viselkedett, s a rablók valóban könnyű prédának vélték. Borozgattak, le is részegedtek, majd egyikük elment a piacra, a másik meg lefeküdt aludni, a földbe szúrva kardját.

A fiú csak arra várt, hogy a rablót elnyomja az álm. Ekkor nekivetette a kardnak megkötözött hátát, s addig erőlködött, míg a kardélen fel-lesikló kötél végül elszakadt. Fogta most Ou Csi a kardot, megölte vele a rablót, aztán kerekét oldott.

Nem jutott azonban messzire, mert visszatért az a haramia, aki a piacra indult. Amint rátalált a fiúra, meghökkent, s mindjárt meg akarta ölni, de az sietve megszólalt:

- Jobb, ha az ember csak egy urat szolgál, mint ha két gazda szolgája! Az a másik rosszul bánt velem, de ha te megkíméled az életemet és jó leszel hozzám, én mindent megteszek érted!

Hosszas töprengés után a rabló végül döntött:

- Én bizony inkább eladom a fiút, semhogy megöljem! S mennyivel jobb, hogy egyedül az enyém lesz az ára, mint ha meg kellene valakivel osztanom! Voltaképpen szerencse, hogy megölte a cimborámat az a fickó!

Elrejtette a holttestet, majd megragadta a fiút, s a rabszolgakereskedőhöz vonszolta, most még szorosabban összekötözve.

Éjfél felé Ou Csi addig-addig forgolódott, míg a köteleit sikerült úgy fordítani a tűzhely felé, hogy a lángok kettéégessek őket. Sebesre perzselődött ugyan a keze, de ez nem vette el a kedvét. Újra felkapta a kardot, megölte ezt a rablót is, aztán akkorát kiáltott, hogy felijedt tőle az egész piac.

³¹ Jüe: régi állam kb. a mai Csöcsiang-Kuangtung-Kuanghszi stb. tartományok területén, Kína távoli déli, „vad” vidékén.

³² Tu Csou-si: a IX.sz. első két évtizedében teljesített szolgálatot Hujban.

³³ Sencsou: kormányzóság Honan tartományban.

- Az Ou család sarja vagyok - mutatkozott be a fiú. - Nem volnék én rabszolga, ha nem rabolt volna el ez a két haramia! Most, hogy mindkettőjükkel szerencsésen végeztem, szeretném mindezt a hatóságok tudomására hozni!

A piacra felügyelő hivatalnok ekkor jelentést tett az előjárónak, az előjáró pedig a kormányzónak. A kormányzó, Jen Cseng³⁴ maga elé hívatta a fiút, s csodálattal nézte, hogy milyen ifjú és kedves. Hívta is, hogy maradjon náluk valami kisebbfajta hivatalban, de Ou Csi nem fogadta el a meghívást. Ekkor a kormányzó köntössel ajándékozta meg, aztán hivatalos kíséretet rendelt mellé védelméül, hogy hazatérhessen szülőföldjére.

A vidék emberrablói pedig ezentúl csak méregették Ou Csit, de egyikük se merészkedett a portája közelébe.

- Ez a fiú két évvel fiatalabb, mint Csin Vu-jang³⁵ volt - mondták -, mégis leszámolt már két kardforgatóval! Nem megyünk mi ezután még a tájékára sem!

³⁴ Jen Cseng: a IX.sz. elején volt Kuj kormányzója.

³⁵ Csin Vu-jang: Jen fejedelemség egyik alattvalója, aki már tizenhárom éves korában vitézi tettekkkel tüntette ki magát (i.e. IV-III. sz.).

Szung Csing

- Szung Csing gyógyfüvekkel kereskedett Csangan nyugati végében. Pompás fűvészkészletet halmozott fel, mert valahányan csak arra jártak a hegyek s mocsarak felől jövet, okvetlenül betértek hozzá, s ő megvette mindegyiküktől, amit összegyűjtöttek. A csangani orvosok is Szung Csing gyógyfüveiből állították össze a gyógyszereiket, hogy azonnal segíthessenek a bajokon. Szung Csingről mindenki csak jót tudott mondani. Akit betegség, fájdalom kínozott, reménykedve sietett hozzá orvosságért, gyors gyógyulást áhítozva, és Szung Csing szíves-örömezt teljesítette a kérésüket. Még annak is mindenből a legjobbat adta, aki semmi pénzt sem hozott. Hegy gyanánt gyűltek nála az adóslevelek, de ő soha senkit sem zargatott a számonkéréssel. Még az ismeretlen, messziről jött vándort sem utasította el, hitelezett ő még neki is! Ha aztán valaki az év végén nem tudta kifizetni a tartozását, ő egyszerűen elégette az adóslevelét, s többé egy szó sem esett róla. Csodálkoztak is rajta kereskedőtársai, s kinevették:

- Eszeveszett bolond ez a Szung Csing!

Mások meg azt mondták:

- Milyen erényes ember ez a Szung Csing!

Ő azonban, amikor ezt meghallotta, így szólt:

- Én is csak a hasznom után járok, hogy eltarthassam a feleségemet és a gyerekeimet! Ez bizony nem erény! Hanem azért azok is tévednek, akik eszeveszett bolondnak neveznek!

Negyven év alatt, amíg gyógyfüveket árult, azoknak az adósainak a száma, akiknek az adóslevelét elégette, több tucattal meghaladta már a százat is. Egyik-másik közben főhivatalnok lett, némelyik meg több kormányzóság élére került, szép járandósággal, s ajándékokkal egymás után keresték fel Szung Csing házát. Így aztán, ha nem is tudtak mindjárt készpénzzel fizetni, s ha százával halogatták is halálukig a tartozásuk kiegyenlítését, ez nem akadályozta meg Szung Csinget abban, hogy gazdag emberré váljék. Ő ugyanis előrelátóan kereste a hasznát, s ezért ért el nagyobb eredményt, mint azok a kicsinyes kalmárok, akik mindjárt dühbe gurulnak, mihelyt nem kapják meg azonnal, ami jár nekik, és szitkozódásukkal még ellenségeket is szereznek. Hát nem rövidlátó az efféle haszonhajhász? Én azt hiszem, ez utóbbiak a bolondok!

Szung Csing valóban nagy vagyonra tett szert, de ez nem fosztotta meg józanságától, s akkor is szilárdan kitartott a helyes út mellett, amikor már meggazdagodott. Tömegével jöttek hozzá a segélykérők, s ő bőkezűen teljesítette kívánságaikat. Még azokkal a kegyvesztett és mélységesen elhagyatott szerencsétlenekkel sem bánt rosszul, akiket saját rokonaik és barátaiak se néztek jó szemmel. Közben pedig tovább árusította kitűnő gyógyfüveit, csakúgy, mint addig. Amikor aztán egy szép napon ismét hatalomhoz jutottak, bőségesen meghálálták a segítséget. Ilyenféleképpen találta meg Szung Csing - bölcs előrelátással - a maga számítását!

Látom én, hogyan közelednek egymáshoz manapság az emberek: napfényes időben ragaszkodnak a másikhoz, de ha beköszönt a hideg, cserben hagyják egymást! Ritka az az ember, aki Szung Csing módjára tud viselkedni.

Mostanában egyre becsmérelik a „piaci barátságokat”. Nos, Szung Csing kereskedőember volt ugyan, de van-e ma, aki olyan messzire tekintve tudna várni barátsága viszonzására, mint Szung Csing? Mert ha akadnának ilyenek, akkor a birodalomban nem pusztulna el annyi szegénységtől szorongatott, szégyenében elhagyatott ember! Hát lebecsülhetjük-e ezeket a piacon kötött barátságokat?

Azt mondhatná erre valaki:

- Igen ám, de Szung Csing nem volt akármilyen kalmár!

Hadd feleljek meg neki:

- Szung Csing kereskedelemről élt ugyan, de cselekedeteiben mégsem kalmár-módra járt el! Sokkal inkább azokról mondhatjuk el ezt, akik az udvarban élnek, a kormányhivatalnokok, kollégiumok vagy helyi előljáróságok tagjai, és magukat nemes férfiaknak vallják! S az a szomorú, hogy Szung Csing nemcsak a kalmár-nép között áll egyedül!

Jungcsou kormányzója, Vej úr új csarnokot épít

Keresd fel a város környékén a tágas völgyeket, szeszélyes szirteket, mély tavakat: hegyek és sziklák között kell hajtanod, patakok völgyeibe hatolnod, hágókon hágsz át és szorosokat szelsz keresztül, és csak amikor már jól kimerültél, akkor válhatsz igazán tetterőssé!

Ha az ég teremtményeinek s a föld alkotásainak formáit fürkészed - egyre eredmény nélkül -, ha fel akarod vidítani az embereket, összhangba akarsz kerülni a földdel, s ki akarod teljesíteni az eget, egyszerűen mindazt, amit előzőleg alig érhető volt, itt most megtalálod!

Jungcsou közvetlenül a Kilencsziirt-hegy³⁶ lábánál fekszik. Akik először léptek erre a földre, megkerülték a hegyet, s úgy húzták fel a városfalakat; ezért rekedtek belül a sziklák, bozósűrű fűvel beárnyékolva, s a forrás, amely belefut a sáros földbe. Mérgekígyók tekeregnek, pockok sétálgatnak erre, veszedelmes fák lapulnak a buján tenyésző erdőben, s mérgező dudvák teremnek a ragyogószínű virágok között, tarka összevisszaságban vetekedve a helyért. Ezért is csúfolják ezt a vidéket gyomos vadonnak!

Amint azonban Vej kormányzó megérkezett ide, egy hónap sem telt bele, olyan rendet teremtett, hogy nem akadt itt utána semmi tennivaló, s aki csak rápillantott a tájra, megcsodálta! Előbb megparancsolta, hogy vájják ki a gyomokat, s az út mentén gyűjtsék őket halmokba, hogy amint mindezt eltávolították, megtisztulva folyhasson tovább a forrásvíz. Miután pedig elégették a dudvákat, s a hamu is szerteszállt, előtűnt a táj csodálatos arca. Megtisztulván a szennyről, valósággal átformálódott, s ami eddig csúf volt benne, annak a helyét felváltotta a szép. Ha most a növényzetre pillantasz, örömmel tölt el a tiszta ragyogás; ha a meggyűlt vízre esik a tekinteted, elnézheted, hogyan kanyarognak-csörgedeznek tova a habok: mindenfelé bámulhatod a köröskörül sorakozó sziklák erdejét. Az egyik térdelni látszik, a másik áll, a harmadik fekszik, s üregeiken át lehatolhatsz a mélyükig, míg kívülről domb gyanánt haragosan magaslanak.

Amikor itt a ház felépült, a kilátókeret elkészült, minden szépség, ami csak volt ezen a vidéken, egymást támogatva, összhangban kínálta magát a kilátócsarnok folyosói tövében. Kívül az egymást érő hegyláncok, a fennsíkokat borító erdők, a szirtek a hegy lábánál, köztük titokzatos résekkel; a közelben elterülő zöld mezők, a messzeségben egybeolvadva a türkizkék éggel: ez mind-mind találkozik ebben a kilátótoronyban!

Ha pedig - meghívásra - vendég érkezik, szünet nélkül tart a lakoma, vígalom, és szól a dicséret meg a pohárköszöntő:

- Házigazdánk e műve láttán ismerjük már szándékait is! Ő e földdel összhangban győzedelmeskedett; hogy akarsz hát, te, a vendég, intézkedéseid révén a helyi szokásokkal szembe-kerülni? Kormányzónk elveti a rosszat és felemeli a jót, hogy is ne üldöznék hát az alávalót, hogy is ne támogathatná az erényest? Eltávolította a szennyet a tiszta víz elől, hogy is ne vetne hát véget a kapzsiságnak, hogy is ne szilárdítaná meg a szerénységet? Kormányzónk magasan áll és messzire tekint, hogy is ne törődnék hát azzal, hogy - ismervén házainkat - támogassa családunkat? Bizony, ez a csarnok korántsem pusztá fűből-fából-földből-kőből-vízből álló menedék, nem csupán hegytető és erdős hegyláb látványa! Ha majd ezután figyelemmel kísérjük kormányzónk intézkedéseit, legcsekélyebb tette láttán is tudni fogjuk, milyen magasztos a szándéka! Meg is kérjük Liu Cung-juant, jegyezze fel mindezt egy sziklára, hogy kőfalba vésve maradjon fenn kormányzónk emlékezete!

³⁶ Kilenc szirt-hegy: kilenc csúcsból álló hegycsoport Hunan tartományban.

Az ács

Pej Feng-su háza Kuangtö falucskában állt. Történt egyszer, hogy egy ács kopogtatott a kapuján, azzal a kéréssel, hogy a szolgálatába állhasson, és ellakhasson nála egy üres szobában. Ez az ács azonban csak a mérőszalagjával, körzőjével, derékszögelőjével meg a vonalzó-zsinórjával törődött, s nem is tartott a házban fűrészelésre, hasogatásra való szerszámokat. Megkérdezték hát, hogy mihez is ért valójában. Így felelt:

- Meg tudom ítélni a fa anyagát, szememmel kimérem a tetőgerendák rendjét, hogy minden éppen olyan alacsony, kerek vagy szögletes, rövid vagy hosszú legyen, amilyennek lennie kell. Az én irányításommal dolgoznak a mesteremberek; nélkülem, jöjjenek bár seregestől, nem építenek fel egy házat! Ezért aztán, ha hivatalos helyen adják a fizetséget, én háromszoros bért kapok, magánházban pedig engem illet a járandóság nagyobbik fele!

Egy nap ellátogattam hozzá, s lám, az ágyának letört az egyik lába, ő azonban nem tudta helyreigazítani!

- Majd hívok egy mesterembert! - szólt.

Én nagyot nevettem rajta, s csúfoltam, hogy semmihez sem ért, és csak a kapzsiságáról tesz bizonyosságot, amikor fizetséget fogad el.

Később aztán, amikor a főváros kormányzója ki akarta csinosíttatni a hivatalát, éppen arra jártam. Az én ácsom ekkor építőfát hordatott halomba, és egy csapat mesterembert hívott össze: az egyik fejszét fogott, a másik fűrész, s valamennyien köré sereglettek, figyelmesen fordulva felé. Az ács meg baljába fogta a mérőszalagot, jobbja a botját, s odaállt középre; kimérte a gerendák helyét, megmutálta, mennyit bír el a fa, s botjával intett:

- Vágjátok!

Futva igyekeztek jobbra fejszések. Ekkor megfordult az ács és intett a másik csoportnak is:

- Fűrészeljétek!

Loholtak is balfelé a fűrészek gazdái. Már is hasogatták a fát a fejszeforgatók, forgácsolták, faragták a késsel munkálkodók, az ács kedvét keresve, szavait lesve, és semmiről se mertek volna egymaguk dönteni! Ha pedig valamelyikük nem állta meg a helyét, azt haraggal elküldte, és senki se mert méltatlankodni miatta. Csarnokokat tervezett a falak közé, s mire azok egy lábnyira nőttek, már egészen az ő tervei szerint görbültek-kanyarodtak; ő gondolt el mindent apróra, s így készült el, hibátlanul a hatalmas épület! Amikor pedig befejezte a munkát, s a mestergerendára oda kellett írni, hogy ebben és ebben az évben, hónapban és napon épült, építője pedig ez és ez, - oda bizony az ő saját neve került, a többi felfogadott mesterembert pedig meg sem nevezte! Ezt látva alaposan meghökkentem, s csak később értettem meg, miben is állt valójában az ő nagy tudománya!

Most egyre csak sóhajtozom:

- Ez az ács nem tartotta sokra a keze ügyességét, csak a tudást becsülte, de vajon nem ezen a réven jutott-e el a lényeg ismeretéig, tudott-e tekintélyt szerezni? Úgy hallottam, hogy akik az eszükkel fáradoznak, azok másokat küldenek munkába, akik pedig az erejüket vetik latba, azokat mások irányítják. Nos, ez az ács az eszével munkálkodott! Aki csak egyféléhez ért, azt éppen felhasználják, de a tervet a bölcs készíti el! Csakugyan bölcs volt ez az ács!

Az ilyen embernél valóban senki sem alkalmasabb arra, hogy az uralkodó segítségére legyen - főminisztere gyanánt - a birodalom törvényeinek létrehozásában!

Az, aki az égalattit kormányozta, másokra támaszkodik, szolgákat és segítőtársakat alkalmaz, a falusi előljárókat és helyi hivatalnokokat; ezek fölé ismét hivatalnokokat rendel, alacsony rangban, fölérük közepes, majd megint a felső kategóriába tartozó férfiakat nevez ki, s mindezek fölé főrangúakat: minisztereket és hercegeket. Belőlük tevődnek össze a főhivatalok, és ezek között oszlik meg a többi, kisebb hivatal is, szerte a négy tenger irányában. Minden egyes területet hivatalnok irányít: a kormányzóságoknak kormányzójuk van és a járásoknak előljárójuk, s mindegyiküknek további hivatalnokok segédkeznek a kormányzásban; alárendeltjeik a falusi előljárók, azoknak a keze alá pedig kisebb hivatalnokok tartoznak, s mindegyiknek el kell látnia a maga feladatát, mint ahogy a seregnyi mesterember mindegyikét azért fogadták fel, amihez értenek, és azért fizetik őket, amit elvégeznek.

Az, aki segít az ég fiának az égalatti kormányzásában, kiválasztja a hivatalra érdemeseket, és irányítja azokat, akiket megbíz. A császár törvénybe foglalja az alapelveket, s ezek segítségével növeli vagy csökkenti a hivatalnokok számát, a törvények és rendelkezések értelmében teremtven rendet közöttük - éppen úgy, mint ahogy az ács körzőjével, derékszögelőjével és vonalzósinórával kiméri a dolgok rendjét.

A miniszter kiválasztja a birodalom nemes férfait, s képességeiknek megfelelő hivatallal bízza meg őket; a birodalom népe pedig az ő parancsára végzi, ami a dolga. Amit ő a fővárosban lát, abból megtudja, mi történik a mezőkön; amit a mezőkön lát, abból azt is megtudja, mi történik az egész országban, s a birodalmat látván, ismer mindent, ami csak van az ég alatt. Távolít, közelít, kicsit és nagyot egyaránt a kezében tart, s amit ő eltervez, véghez is viszi - éppen, mint az ács, aki csarnokokat tervezvén a falak közé, fel is építi azokat!

A miniszter a tehetségeseknek hivatalt ad és segíti előmenetelüket, de ezért nem jár hála; a tehetségteleneket háttérbe szorítja, sőt el is küldi, de senki sem mer méltatlankodni miatta. Nem fitogtatja a képességeit, nem kürtöli ki a hírnevét, nem ártja bele magát apró-cseprő ügyekbe, de nem is sanyargatja a kisebb hivatalnokok seregét, s nap mint nap a birodalom ragyogó tehetségeivel vitatja meg a legfőbb törvényeket. Éppen, mint az ács, aki ért hozzá, hogy miképpen gyűjtse maga köré a seregnyi mesterembert, s még nem is kérkedik az ügyességével!

Ha aztán csakugyan akad ilyen miniszter, az rendet teremt tízezer országban is! Midőn pedig ilyen miniszter révén törvény uralkodik az országban, a birodalom öfelé emeli pillantását, így szólván:

- Mindez a mi miniszterünk érdeme!

A későbbi nemzedék pedig, tetteit nyomozva, tisztelettel emlegeti:

- Ez is a miniszter tehetségéről tanúskodik!

Ha a tudós férfiak néhanapján a Jin³⁷ és Csou³⁸ dinasztiák rendjét vitatják meg, csak Ji Jin, Fu Sou³⁹, vagy a két Csou-kung⁴⁰ kerül szóba. Százszámra alkalmazott embereik szorgos fáradó-

³⁷ Jin-dinasztia: i.e. XVIII-XV. sz.; voltaképpen a Jin-család uralmának ideje: hagyományosan a i.e. 1400- as évekre tehető, de mostanában azt szokás tartani, hogy külön régészeti emlékei vannak a Jin császári háznak, a Sang-koron belül (i.e. XVIII-XI.sz.).

³⁸ Csou-ház: i.e. XI-III.sz.

³⁹ Ji Jin és Fu Sou: magasrangú hivatalnokok a Jin-ház idején.

⁴⁰ A két Csou-kung: a Csou-dinasztia alapítása idején magasrangú hercegek és főhivatalnokok (más-más kínai írásjeggyel, alighanem i.e. XI sz.); az uralkodócsalád tagjainak tulajdonítja a hagyomány az új birodalom egész rendjét, közülük kerültek ki az első hivatalnokok is stb.

zásait fel se jegyezték; éppen úgy, mint amikor az ács sajátmagának tulajdonítja a segítőtársai érdemeit, s őket számba sem veszi.

Bizony, nagy az ilyen miniszter érdeme! S csak aki ezen az úton jár, azt nevezik főminiszternek, senki mást!

Mert aki nem tud tekintélyt tartani, hanem éppen ellenkezőleg: illőnek tartja, hogy maga fáradozzék, szorgoskodjék, valamint feljegyzéseknek és könyveknek hódol; kérkedik képességeivel és hajhássza a hírnevet, hogy aztán apró-cseprő ügyekbe is beleártsa magát, és sanyargassa a kisebb hivatalnokokat; aki meg még olyan ügyekkel is törődik, ami beosztott hivatalnokai dolga volna, s hivatalában szaporítja a szót, közben távoltage magát a nagy feladatoktól, arról bizony elmondhatjuk, hogy nem jár a helyes úton! Olyan ez, mintha az ács nem tudná elérni vonalzózsinórjának segítségével, hogy a tárgyak egyenesek legyenek s ne görbék; mintha körzőjével és derékszögvasával sem tudná megszabni, hogy szögletes legyen-e valami, vagy kerek, s mintha mérőszalagjával nem tudná kimérni a távolságokat, hanem elragadná a mesteremberek fejszáját-fűrészét. Segédkezik nekik tehát abban, ami pedig az ő dolguk, aztán meg, minthogy nem tudja a többiek feladatait megtervezni: kudarcot kudarcra halmoz. Ha alkalmaznák is, eredményt nem érne el! Hát nem botorság lenne ez?

Némelyek azonban azt mondják:

- Ha az a házépítő csak a saját tudására támaszkodott volna, magára vállalván az ács gondjait, átvévén birodalmát; ha az arra járókelőktől kért volna tanácsot, hogy kit alkalmazzon, akkor nem ő lett volna a hibás. Még ha nem is járt volna sikerrel, ez úgyszólván azokon múlt volna, akiket alkalmazott, senki más!

Én pedig ezt válaszolom:

- Nem úgy van az! Mert ha a vonalzózsinórom valóban rendben van, ha a körzőm és a derékszögelm csakugyan a helyén van, akkor annak, aminek magasan kell állnia, nem szabad meghajolnia, aminek szűknek kell lennie, annak nem szabad kitágulnia, s így minden szilárd lenne általam, nélkülem pedig minden romba dőlne. Ha valaki készakarva veti el magától a szilárdságot, az elpusztul! Én meg, mint ahogy az egy valóban derék ácsnak illik, elfeledem, amihez értek, s hallgatok arról, amit tudok, távoltage magam mindenkitől, nem engedem, hogy eltérítsenek utamtól. Némelyek azonban csak haszonra áhítoznak, s arról semmiképpen sem tudnak lemondani; megbontják a rendet és a mértéket, s meg is rontják, nem tudván megőrizni. S ha aztán roskadozik a gerenda, oszladozik a ház, elmondhatják-e, hogy: „Nem az én hibám!” Már hogy mondhatnák el!

Azt mondom én: hasonlatos az ács útja a főminiszteréhez! Ezért is foglaltam írásba ezt a históriát.

Ezt ácsot, aki már hajdanában is a dolgok egyenességét, felületét és formáját vizsgálta, ácsmesternek hívták: akárcsak azt, akivel a minap összeakadtam, s akit Jang Csien-nek hívtak.

A galacsinhajtó bogár

A galacsinhajtó bogár hátára tudja venni a kisebbfajta rovarokat; ami az útjába kerül, azt menten fölszedi, aztán emelt fővel cipeli a hátán, s le nem tenné, bármilyen súlyos, bármilyen nehezen is bírja el. Mivel érdes a háta, nem csúszik le róla a felhalmozott teher, de ha végül megbotlik és elesik, nem tud felkelni többé. Néha megsajnálja valaki, és leveszi róla a terhet, de ő mihelyt újra járni tud, megint csak felveszi. Szeretne magasabbra jutni, és szüntelenül latba veti minden erejét, míg csak holtan nem hull a földre.

Akad manapság az emberek között is, aki vagyonthajhászó, vágyaiban semminek sem tud ellenállni, ami az útjába kerül. Pedig míg a gazdagságot halmozza, nem is tudja, hogy valójában terhet vállal magára. Csak attól retteg, hogy nem tud eleget gyűjteni, s ha aztán kimerül és megbotlik, akkor elmozdítják hivatalából vagy áthelyezik, de mindenképpen bajba kerül. Amíg azonban még talpra tud állni, nem tér észre, s nap mint nap csak arra áhítozik, hogy emelkedjék a rangja és növekedjék a fizetsége, közben pedig mohósága, kapzsisága egyre közelebb juttatja a pusztuláshoz. Nem látja ő meg a figyelmeztetést még elődei vesztében sem! Kívülről nagynak, hatalmasnak látszik, „ember” a neve, és nem ártalmasabb az apró bogárnál, de ez bizony roppant szomorú!

Kis domb a Serpenyő-tótól nyugatra

Nyolc nappal azután, hogy ráleltem a Nyugati-hegyre, elindultam a völgy torkolatáról északnyugatra fekvő ösvényen, s kétszáz lépés után rábukkantam a Serpenyő-tóra. Huszonöt lépésnyire nyugat felé zuhatag módjára halad át a víz a halfogó gát nyílásán. A gát tetején halmocska áll, bambusz és más fa is terem rajta, sziklái haragosan, makacsul meredeznek, s amint a kövek kibukkannak a föld alól, egyik csodálatos kőfigura a másikkal vetekszik, alig lehet számbavenni őket! A magasból úgy ereszkednek alá, szorosan egymás mellett, mint a tehenek meg lovak, ha a patakból isznak; s úgy törnek a magasba egymás mellett sorakozó meredekekkel, mintha medvék kapaszkodnának felfelé a hegyre.

A domb apró, földje nem is éri el az egy mu⁴¹ nagyságot; körülkerítheted, s máris a tiéd lehet!

Kérdezősködtem, hogy ki a gazdája.

- A Tang-családé - felelték. - Nem használják ugyan, de nem tudnak túladni rajta.

Megkérdeztem, hogy mi az ára.

- Csak négyszáz ezüstbe kerül - felelték.

Megtetszett a föld, meg is vettem!

Két barátom, Li Sen-jüan és Jan Ko-csi, akik ekkor éppen velem időztek, magukon kívül voltak a gyönyörűségtől. Mindjárt szerszámot ragadtunk, hogy kiássuk az elburjánzott gyomokat, kivágjuk az ártalmas fákat, aztán tüzet gyújtottunk, s mindezt elégettük. Hamarosan ott állt a helyén a karcsú fa, kinőtt a kecses bambusz, és elővillant a ritkaságú kőszikla!

Innen feltekintve úgy tűnik, hegyek magasát pillantod meg, felhők lebegését és patakok áramlását, madarak röptét és vadak vonulását; s mindez jókedvvel, vidáman kínálgatva szépségeit. Ha pedig mindettől megilletődve a domb tövében párnára-gyékényre heveredsz, a tiszta, hűvös formák megnyugtadják a szemedet, a víz csobogása elzsongítja füledet, a háborítatlan messzeség elragadtatja lelkedet, és szívedre mélységes csend borul.

Lám, nem egészen tíz nap leforgása alatt már két páratlan helyre bukkantam, ahová talán még a hajdani buzgó férfiak sem jutottak el! Hej, ha ennek a dombnak a szépsége úgy vonzaná az embereket, mint a Fenghao, Hu vagy Tu⁴², akkor bezzeg a kirándulások kedvelői azon versengenének, melyikük vegye meg, naponta ezer arannyal toldozgatva a vételárat, mindhiába! Ezen az elhagyott vidéken azonban csak földművesek és halászok járnak s ők nem sokra tartják. A gazdája négyszáz ezüstöt kért érte, mégsem tudta eladni éveken át! S ilyen a sors! Most csak barátaim: Sen-jüan, Kao-csi valamint jómagam örvendünk neki!

Mindezt pedig azért vésem köre, hogy köszöntsem ezt a kis dombot sorsának fordulóján!

⁴¹ 1 mu: kb. egytized hold.

⁴² Fenghao, Hu, Tu: festői helyek a főváros, Csangan környékén (Senhszi tartomány).

A Serpenyő-tó

A Serpenyő-tó a Nyugat-hegytől nyugatra fekszik. A Zsan-folyó táplálja; délfelől futna a folyóvíz, de egy szikla elállja az útját, ezért keletre kanyarodik, szeszélyes emelkedéssel-eséssel, a partot oly erővel rombolva-döngölve, hogy már jó darabot ki is harapott belőle; kiszélesítette és kimélyítette a medrét s csak a sziklához térve torpant meg. A tajtékzó víz örvényt kavar, majd meglassúdik s több, mint tíz mu úton tisztán és békésen folyik tovább; fák szegélyezik, forrásvíz fut felé a magasból.

Az az ember, aki annakelőtte itt lakott, tudta, hogy ez a kedvenc kirándulóhelyem, ezért aztán egy reggel bekopogtatott az ajtómon és így szólt:

- Az adómat sem tudom már fizetni, meg aztán az adósságaim is annyira felhalmozódtak, hogy el kell hagynom ezt a hegyet, el kell költöznöm. Szeretném hát eladni tóparti földjeimet, hogy vagyunkám áruba bocsátásával enyhíthessek szorongatott helyzetemen!

Örömmel álltam rá az alkura.

Magasabbra húztam a kilátópavilont, kiszélesítettem a korláttal szegett sétányt, a forrás vizét pedig a magasba vezettettem, hogy onnan hulljon alá dübörögve a tóba. Itt az ősz közepe táján pompásan elgyönyörködhetek a holdban, felpillanthatok az egek magasába, a levegő végtelenjébe.

Bizony, ennek a tónak köszönhetem, hogy öröm és nyugalom közepette élek itt, s még otthonom földjéről is megfeledkezem!

Kis sziklató a dombtól nyugatra

Ha a dombtól nyugat felé indulok, százhusz lépésnyire bambuszliget állja utamat; vízesobogás üti meg fülemet, mintha drágakőből készült kőöntőűk, karperecek csilingelnének, a szívem is vidámabb tőle. Utat vágok a bambuszok között, s ekkor ott, lent előbukkan a kis tó, hűvös-tiszta vizével. Kőszikla az egész tófenék, a part közelében kőgörgetegek kandikálnak rejtőzködve; s haragoszöld fák, jégmadárzöld indák rengve-összefonódva, kusza összevisszaságban borulnak fölējük. A tavacskában talán száznál is több a hal, s mindahány mintha a levegőben úszkálna minden támasz nélkül. Ha a napsugár lehatol hozzájuk, árnyék kúszik a sziklára, mozdulatlan nyugalommal várakoznak egy sort, míg egyszercsak nekilendülnek; a távolba siklanak, fickándoznak föl-alá, mintha együtt örülnének azzal, aki meglátogatja őket.

Ha innen délnyugat felé tekintek, a fogyó fényben még ki tudom venni a Göncölszekérformán kanyargó, kígyó-módra tekergő, kutyafigsört mintázó partvonalat, de a végét bizony már nem látom!

Leülök a tóparton. Köröskörül bambuszok, fák gyűrűje, csend és nyugalom; ember sehol. Hős magányomban elborul-elszomorodik árva lelkem, s a vidéket oly tisztaság járja át, hogy sokáig el sem lehet viselni. Jól megjegyzem hát ezt a helyet, aztán továbbmegyek.

Velem jártak ezen a tájon Vu Vu-ling és Kung Ku, az öcsém: Cung-hszüan, valamint velünk járt a két Caj-fiú: Su-csi és Feng-ji, hogy a segítségünkre legyenek.

Első látogatásom a Nyugati-hegyen

Amióta számkivetett lettem, örökös gond és nyugtalanság emésztett ezen a vidéken; tétován sétálgatva, céltalanul kóborolva telt az időm. Szolgámmal nap mint nap magas hegyeket másztam meg, behatoltam a sűrű erdőkbe, kifürkésztam a kanyargó patakmedreket, elhagyott forrásokat, furcsa sziklákat, bármilyen messzeségben voltak is. Amikor odaértünk, a párnára dőltünk, elszunnyadtunk, aztán amerre a vágy vitte, arrafelé tartott az álmunk is! Felébredvén pedig felkerekedtünk és hazatértünk.

Már azt hittem, birtokba vettem a vidék tájainak valamennyi páratlan szépségét, pedig ekkor még nem is tudtam, milyen csodálatos a Nyugati-hegy!

Az idén történt, a kilencedik hónap huszonnyolcadik napján, hogy a Törvény Virágzásáról elnevezett kolostor nyugati pavilonjában üldögéltem, s amint a Nyugati-hegyre esett a pillantásom, egyszer csak észrevettem ritka szépségét. Rögtön kiadtam az utasításokat szolgáimnak, átkeltünk a Hsziang-folyón s kinyomoztuk a Zsan-patak forrását; vágtuk a bozót sűrűjét, felégettük magunk előtt a nád rengetegét, míg csak fel nem hatoltunk a hegyek magasába.

Amikor felkapaszkodtunk és szétvetett lábbal guggolva megpihentünk, a környék földjei mind ott terültek el gyékényünk alatt. Az emelkedő-ereszkedő formák, szakadékok és vízmosások, dombok és üregek oly szorosan simultak egymáshoz, hogy - mintha csupán egy láb, egy hüvelyk lenne ez az ezernyi li -, semmi sem rejtőzhetett el előlünk, s a ragyogó kékségben elszórt felhőfoltok, bármerre néztem is, egybefolytak az ég peremén.

Csak ekkor ébredtem a tudatára, hogy a Nyugati-hegy nem akármilyen hegyecske, nem afféle földhányás! Itt beleolvadhattam a távoli, ragyogó légbe, amelynek határát még senki sem érte el, s túlradván egy úton jártam minden dolgok kifürkészhetetlen alkotójával. Kupámat megragadva betelt a kedvem: egyszeriben lerészegedtem, s észre sem vettem, amikor lebukott a nap. Az ég kékje alkonyszínbe hajlott, messziről már semmit sem tudtam kivenni, de haza-indulni még mindig nem volt kedvem; felengedett szívem dermedtsége, feloldódottam a természetben.

Ekkor döböntem rá, hogy mindaddig nem is tudtam, mi a kirándulás, és ez alkalommal jártam először a szabadban!

Ezért jegyzem fel mindezt most, a Jüan-ho korszak negyedik évében.⁴³

⁴³ Jüan-ho korszak negyedik éve: 809.

Iddogálás

Amikor megvettem a kisdombot, az első napot azzal töltöttem, hogy felástam és rendbehoztam; a második napon mindent lemostam, megtisztogattam, aztán iddogálást rendeztünk a patakparti sziklákon, amelyek úgy állnak egymás mellett, akár a tehenek meg a lovak, amikor inni indulnak, mint már megírtam valahol.

Egy-egy kőre letelepedve megtöltöttem s továbbadtam a kupákat, a többiek meg elvették és sorra kiitták őket. Aztán közösen megegyeztünk abban, hogy akire rákerül az ivás sora, annak három darab tízhüvelykes bambuszvesszőt kell a vízbe dobnia a folyásiránnyal szemben. Ha a hab nem tudta elkapni a vesszőt, ha nem állította meg valamelyik szirt, s még csak le sem süllyedt a fenékre, akkor a soros megmenekült, de ellenkező esetben mindannyiszor innia kellett, valahányszor rákerült a sor, hogy a pálcikákat vízbe hajítsa.

A vesszők, amint a vízbe ejtettük őket, forogva, kavarogva tovasiklottak, szinte táncolva-ugrálva, hol gyorsabban, hol lassabban, s ha az egyik tovább is jutott, a másik nyomban visszafordult. Mi meg valamennyien a sziklába kapaszkodva figyeltük és - segítség gyanánt - meg-megtaszítottuk őket nagy vidáman. Ha aztán hirtelenjében valamelyik baj nélkül elúszott, akkor a soros csak egyszer ivott, a többieknek azonban két csészével kellett felhajtaniuk.

Lou Tu-nan is ott volt a vendégek között. Amikor ő szórta a pálcákat a vízbe, az egyiket elkapta egy hullám, a másik elakadt valamiben, a harmadik pedig elsüllyedt, s így aztán ő volt az egyetlen, akinek egymásután három ízben kellett innia; a vendégsereg roppant jókedvűen hahotázott rajta.

Akkoriban - emésztési zavaraim miatt - nem ihattam, de azon a napon bizony magam is lerészegedtem! Még valamelyest módosítottunk a szabályokon, aztán folytattuk az ivást egész álló nap és éjjel; eszünkbe sem jutott, hogy hazainduljunk.

Úgy tudom, hogy amikor a hajdaniak iddogáltak, közben meghajolva köszöntgették egymást, pohárköszöntőkkel és száz ceremóniával tévén eleget a szertartásoknak; önfeledten kurjongattak, táncoltak szertelen vidámságukban. Ruháikat ledobálták s féktelen kedvükben selyemhúrból, bambuszból, fémről és kőből csaltak elő zenét, így teremtvén harmóniát, és sokan verődtek egy társaságba a bensőségesebb együttlét kedvéért.

A mi összejövetelünk azonban nem ilyen volt. Mi elvetettük a százféle ceremóniát, mégis eleget tettünk az illendőségnek: kurjongatás nélkül is igen vígak lettünk. Nem vetköztünk pörére, mégis jókedvűek voltunk; érc és kő zenéje nélkül is létrejött köztünk a harmónia, és nagy társaság nélkül is bensőséges volt az együttlét. Egyszerű, de baráti volt ez a találkozó: kötetlen, de tiszteletteljes, örömteli és mégis az illendőséghez ragaszkodó; magában egyesítette a természet gyönyörűségeit, és kiteljesítette a derék férfiak szívét.

Ezért jegyeztem fel ennek az iddogálásnak a történetét mindazok számára, akik utánunk járnak majd erre!

A Köves-patak

Amikor már végére jutottam a Szikla-árok körüli teendőimnek, felballagtam a hídra, s északnyugat felé vettem utamat, a domb északnyugati irányába, ahová újabb híd vezet. A víz errefelé egyharmaddal bőségebb, mint a Szikla-árokban. Völgyfaltól völgyfalig kövek sorakoznak a mederben; az egyik ágy-forma, a másik csarnokra emlékeztet. Megint másik úgy terül szét, mint a lakomára hívó gyékény, vagy úgy áll, mint az asszonyszoba bezárt ajtaja. Békésen terül följük a víz, szövésmintához hasonló erecskékkal; mintha lant pengene, amint tovacsörgedezik.

Feltűzött köntössel, mezítláb igyekszem előre, sorra vágva magam előtt a bambuszokat, elsöpörve a száraz leveleket. Aztán félrehordom a korhadtt fák, hogy elférjen ott vagy tizenhatsz-tizenkilenc függőágy is. Az összeölelkező, egymáshoz csapódó habokat, akár az ágyakat jégmadártollú fák, sárkánypikkelyes sziklák árnyékolják be.

Vajon örültek-e itt hajdanában is az emberek? S akik utánunk jönnek, a nyomomba léphetnek-e? Amikor itt töltöttem a kedvem, az a nap bizony felér azzal a másikkal, amikor rátaláltam a Szikla-árokra!

Aki a vízmosás felől érkezik, annak előbb a Szikla-árok esik az útjába, s csak azután a Köves-patak; a Százcsalád-pataktól indulva pedig a Köves-patakot érintjük előbb, s utána érünk a Szikla-árokhoz.

A patak völgy medréből egyenesen eljutunk arra a vidékre, amely a Kőváros-falvától délkeletre fekszik, de közben itt is, ott is elgyönyörködhetünk. Feljebb pedig meredeken, fenyegetően magaslik a mélysötét hegy, s a magányos erdő már-már áthatolhatatlanul szűk ösvényeivel.

A Szikla-árok

A vízmosástól délnyugat felé alig száz lépésnyire húzódik a Szikla-árok, fölötte gyaloghíddal. Magányos forrás fakad a mélyében, hol hangosan feleselve, hol meg csendesen mormolva. Az árok szélessége egy láb, csak néhol több lábnyi, hossza pedig tízegynéhány lépés lehet. Nagy szikla zárja el a forrás útját, s a víz csak alatta tud kibújni.

A zárószikla túloldalára vízzel telt sziklamélyedésben érünk; dús káka borítja, és köröskörül moha zöldell benne. Ha nyugatra kanyarodunk és leereszkedünk oldalt az egyik sziklán, akkor észak felől egy kis tóhoz jutunk. Alig száz lábnyi ez a tó, de tiszta, mély, és temérdek fehér hal úszik benne. Innen ismét északra fordul a forrásvíz, s addig-addig kanyarog, szinte vége-láthatatlanul, míg végül beletorkollik a vízmosás medrébe.

Kétoldalt furcsa sziklák, különös fák, csodálatos virágok és kecses bambuszcserjék; akár többen is elüldögélhetnek, megpihenhetnek közöttük. Ha szél járja a csúcsokat, visszhang kél a völgyben, s egy szempillantás alatt elülve megint messzire száll.

Amint a vidék kormányzójától megkaptam ezt a földdarabot, mindjárt kivágtam az elszáradt fákat, s örömtűzet raktam belőlük. Aztán elmozdítottam a földet meg a köveket, hogy szabad-dá tegyem az utat, és betölthesse a víz.

Sajnáltam, hogy senki sem adott hírt minderről. Elmondtam, hogy mit találtam itt; a szikla déli oldalába vésve a vidék népére hagyom, hogy azok a jószándékú vándorok, akik majd fel-keresik ezt a helyet, könnyen ráleljenek.

A Jüan-ho korszak hetedik évében⁴⁴, az első hónap nyolcadik napján tisztítottam meg az árkot a nagy szikláig; a tizedik hónap tizenkilencedik napján jutottam túl a zárósziklán, s értem el a sziklamélyedésekhez meg a kis tóhoz, és csak ekkor fedeztem fel ennek az ároknak minden szépségét.

⁴⁴ A Jüan-ho korszak hetedik éve: 812.

A Jüan-család vízmosása

Ha a Zsan-pataktól délnyugat felé indulva tíz li utat teszünk meg vízen, öt vidék is kitűnik szépségével, de egyik se annyira, mint a Serpenyő-tó. Ha aztán a patak torkolatától száraz-földön tartunk nyugat felé, nyolc-kilenc tájrészlet is szembeötlik, de egyik sem olyan szép, mint a Nyugati-hegy. Ha pedig hajóra szállunk, s a Napranéző-sziklától délkeletre elérjük a Vu-folyót, három hely is jeleskedik, de bizony egyik sem ér fel a Jüan-ház vízmosásával! Ezek hát Jungcsou csendes és szépséges tájai!

Csu és Jüe vidékének szavajárása szerint, a vízmosásnál, amely itt a folyó mellékágát jelenti, a víz Nankuan és Kaocsang táján halad el, lejjebb pedig a Százcsalád-patakba ömlik. Lelhetsz erre szigeteket, párosával is; a kis patakok, tisztavízű tavacsák és sekélyvízű zátonypadok között kanyarog a víz: a simábbja mellett mélysötéten, a sziklás részeken pedig tajtékozva-fehéren. Már-már úgy tűnik, hajód eléri a végét, aztán ismét csak sehol sincs határa. A vízből apró hegyek bukkannak elő - gyönyörű szikla valahány -, rajtuk zöld bozót sarjad, s pompázik télen-nyáron egyaránt. Két oldalt számos sziklabarlang, mélyük sok-sok fehérítő kavicsal kirakva. Aztán a fák: a sok jávor, cédrus, rododendron, puszpáng, tölgy, kámforbabér és citrusféle; s a virágok: orchidea és írisz, meg egy különös növény, amely akáchoz hasonlít, de indákat ereszt és keresztül-kasul befonja a folyócska szikláit. Valahányszor szél fuvall a környező hegyekből, megrázza a hatalmas fákat, s mint a füvek-virágok, pirosan-zölden tarkállva, remegve elrejtőznek, buja pompájuk illatot lehel. A rohanó hullámok meg-megpördülnek, úgy folynak tova, meg-megtorpannak, s mielőbb kitöltik a sziklaréseket, közben pedig ring-reng a növények dús levélzete.

Az évszakoknak engedelmeskedik ugyan ez a vidék, de azért nagyjából mindig ilyenforma; és szépségeit ezzel még korántsem merítettem ki!

Jungcsou népe még soha nem járt erre, én fedeztem fel, de nem akartam egymagam élvezni. Íme, ezért adom mindezt a világ tudtára!

A vidék ura a Jüan-család; a vízmosás innen kapta a nevét.